

23. Тематика наукових досліджень з проблем кримінології на перше десятиріччя XXI століття / Інформаційний бюлетень Координаційного бюро з проблем кримінології. – Вип. 5. – К., 2002. – С. 70-79.

24. Теоретические основы предупреждения преступности / [Антонян Ю. М., Жалинский А. Э., Звирбуль В. К. и др.]. – М.: "Юрид. лит.", 1977. – 255 с.

УДК УДК 343.151-347.951

В.І. Луганський

■ **ОЗНАКИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ**
■ **НЕВИКОНАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ**

У статті розглянуто об'єктивні ознаки невиконання судового рішення, визначено деякі проблеми застосування та запропоновані шляхи вдосконалення диспозиції ч. 1 ст. 382 КК.

Ключові слова: *рішення суду, вирок суду, ухвала суду, постановва суду, формальний склад злочину, адміністративна преюдиція.*

В статье рассмотрены объективные признаки неисполнения судебного решения, определены некоторые проблемы применения и пути усовершенствования диспозиции ч. 1 ст. 382 УК.

Ключевые слова: *решение суда, приговор суда, определение суда, постановление суда, формальный состав преступления, административная преюдиция.*

In the article objective signs of the failure to comply with a judgment are considered. Some problems of the application of the p. 1 art. 382 of the Criminal Code of Ukraine are enlightened, and the ways for the improvement of the provision are determined.

Key words: *judgment, sentence, ruling of a court, order of a court, formal legal structure of a crime, administrative prejudice.*

Згідно з ч. 5 ст. 124 Конституції України судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. Для забезпечення реалізації цього положення в Україні запроваджено інститут кримінальної відповідальності за невиконання судових рішень, який у результаті прийняття Закону України від 7 липня 2010 року № 2453-VI "Про судоустрій і статус суддів" зазнав суттєвих змін. Справа в тому, що ст. 382 (Невиконання судового рішення) Кримінального кодексу України (далі – КК України) було викладено в новій редакції.

Дослідженню об'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ст. 382 КК України, приділялася увага в роботах Ю.В. Александрою, Г.М. Зеленою, В.Д. Ларічевою, С.В. Максимовою, М.І. Мельника, П.О. Скоблїковою, В.І. Тюніна, В.І. Тютюгіна, Т.Д. Устінової, М.І. Хавронюка, Є.Ю. Четвертаковою та ін. Водночас внесені зміни потребують додаткового розгляду та осмислення об'єктивних та суб'єктивних ознак невиконання судового рішення.

Метою цієї статті є дослідження об'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 382 КК України.

У відповідності до внесених змін ст. 382 КК України було доповнено новою частиною, в якій запроваджено кримінальну відповідальність фізичних осіб за умисне невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, або перешкоджання їх виконанню.

Як і раніше об'єктивна сторона аналізованого складу злочину виражається в наступних діяннях: 1) невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили; 2) перешкоджання виконанню зазначених судових актів.

За своєю конструкцією невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили, полягає у формі бездіяльності. Бездіяльність при невиконанні судового рішення може виявлятися в кількох актах пасивної поведінки, тобто створювати систему злочинної поведінки. Водночас, як слушно зазначає Н.Ф. Кузнецова, у житті різка різниця між дією та бездіяльністю значною мірою згладжується й з'являються проміжні, змішані форми, у яких поєднуються й активна, і пасивна поведінка. У цьому випадку можна говорити про змішану бездіяльність – невиконання покладеного на особу правового обов'язку, яке супроводжується активними діями із забезпечення цього невиконання [6, с. 226]. Отже, у ряді випадків злочинна бездіяльність поєднується з активними діями, за допомогою яких суб'єкт злочину ухиляється від виконання відповідного судового акту. У таких випадках активні дії виступають способом невиконання вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили. Проте об'єктивну сторону цього складу злочину утворює злочинна бездіяльність.

Так, особа б, як керівник СТОВ "Полісся", будучи зобов'язаним виконувати постанову Житомирського окружного адміністративного суду від 21 січня 2010 року, яка набрала законної сили 1 лютого 2010 року, згідно з якою СТОВ "Полісся" зобов'язане сплачувати на користь Управління Пенсійного

фонду України в Овруцькому районі борг в розмірі 55 678, 32 грн. та, маючи надходження на рахунки та в класу господарства протягом 2008 – 2010 років коштів в розмірі 2 295 108 грн., діючи умисно, в інтересах очолюваного ним господарства, маючи реальну можливість виконати зазначену постанову суду, приймав рішення не про виконання рішення суду, а про спрямування коштів на господарські потреби товариства, що заподіяло істотну шкоду державним інтересам у вигляді несплати до бюджету Управління Пенсійного фонду в Овруцькому районі 55 678, 32 грн. У цій частині дії винної особи були кваліфіковані судом за ч. 1 ст. 382 КК [3].

Активні дії, які виступають способом невиконання судового рішення, можуть отримати самостійну кримінально-правову оцінку за наявності в них ознак самостійного складу злочину. Так, постановою Чернівецького районного суду Вінницької області від 26 січня 2009 р. особу 3 визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 130 КпАП України, та застосовано адміністративне стягнення у вигляді 40 годин громадських робіт. 23 лютого 2009 р. кримінально-виконавчою інспекцією Чернівецького району постанову суду для забезпечення її виконання направлено особі 2 – Сліпському сільському голові Чернівецького району. Особа 2, будучи згідно зі ст. 321-3 КпАП України зобов'язаним вести облік та інформувати органи, що відносять виконанням даного стягнення, про кількість відпрацьованих порушником годин, діючи умисно, з метою перешкодити виконанню постанови суду, знаючи про те, що особа 3 громадських робіт згідно з постановою суду не виконував, вніс до табелів виходу на роботу для виконання громадських робіт особа 3 в лютому та березні 2009 р. завідомо неправдиві відомості про те, що останнім відпрацьовано відповідно 16 та 24 години громадських робіт, що призвело до уникнення виконання громадських робіт особою 3 та перешкодило Чернівецькій кримінально-виконавчій інспекції УДДПВП України у Вінницькій області виконати постанову суду від 26 січня 2009 р. Особа 2 була визнана винною у вчиненні злочинів, передбачених ч. 2 ст. 382 та ч. 1 ст. 366 КК [4].

Невиконання судового рішення полягає у нежитті винною особою, до якої звернуто виконання вироку, рішення, ухвали або постанови суду, що набрали законної сили, передбачених законом заходів щодо їх виконання. Невиконання може виражатися як у відкритій формі, коли особа прямо заявляє (усно, в письмовій формі тощо) про своє небажання виконати відповідний судовий акт, так і в завуальованій формі, коли особа відкрито не заявляє про свої наміри або, навіть, виявляє спотворене бажання виконати відповідний судовий акт,

але діє таким чином (вживає певних зусиль), що фактично унеможлиблює його виконання.

Так, особа 1, діючи умисно та цілеспрямовано, достовірно знаючи про ухвалу Монастирищенського районного суду від 29 квітня 2009 р., яка набрала законної сили 4 травня 2009 р., відповідно до якої судом прийнято рішення щодо вилучення в особи 1 заставного автомобіля марки TOYOTA COROLLA відповідно до договору про заставу транспортного засобу та постановлення його на спеціальний майданчик тимчасового утримання з подальшою передачею на зберігання представнику ЧОД ВАПТ "Райффайзен Банк Аваль", за наявності доручення, свідомо, впродовж певного часу з 1 листопада 2010 р. по 16 листопада 2010 р., ухилявся від виконання зазначеної ухвали шляхом відмови у видачі автомобіля, його переховуванні та неповідомленні працівникам державної виконавчої служби Монастирищенського районного управління юстиції його місцезнаходження. Дії винного були кваліфіковані за ч. 1 ст. 382 КК [2].

Друга форма об'єктивної сторони невиконання судового рішення на відміну від першої форми, є активною поведінкою особи й може бути вчинена лише шляхом скоєння дії. Відповідно до ч. 1 ст. 2 Закону України "Про виконавче провадження" примусове виконання рішень в Україні покладається на Державну виконавчу службу. Також виконання рішень судів може бути покладено на інші органи (податкові органи, установи банків, кредитно-фінансові установи та ін.) (ст. 9 цього Закону). Отже, перешкоджання виконанню вироку, рішення, ухвали або постанови суду, що набрали законної сили, передбачає протидію з боку винної особи державним виконавцям або іншим особам, які відповідно до законодавства наділені правом примусово виконувати відповідний судовий акт.

Так, 20 травня 2009 р. суддею Деснянського районного суду м. Чернігова, винесене злочинне рішення у справі про стягнення з особи 2 на користь особи 3 на утримання доньки коштів у розмірі 600 грн. щомісяця, починаючи з 13 лютого 2009 р. 11 червня 2009 р. Деснянським районним судом м. Чернігова видано виконавчий лист про стягнення аліментів з особи 2 на користь особи 3 в розмірі 600 грн. щомісяця, який передано для виконання до Деснянського відділу державної виконавчої служби Чернігівського міського управління юстиції.

Для примусового виконання і стягнення з особи 2 на користь особи 3 аліментів у розмірі 600 грн. щомісячно, 4 листопада 2009 р. Деснянським відділом державної виконавчої служби Чернігівського міського управління юстиції виконавчий лист разом із розпорядженням державного виконавця

про стягнення аліментів із заробітної плати особи 2 були поштою направлені за місцем роботи боржника до ТОВ "Дім реклами", де останній займав посаду директора. Після отримання вказаних документів, особа 2 із корисливих мотивів, зумисно, з метою ухилення від сплати аліментів на користь особи 3, неправомірно втрутився у діяльність підлеглого головного бухгалтера ТОВ "Дім реклама", не передавши отримані від відділу державної виконавчої служби документи для реєстрації і виконання, а фактично їх вилючив, чим фактично перешкодив виконанню вказаного судового рішення [1].

Якщо в результаті перешкоджання винна особа застосовує насильство до потерпілого, то такі її дії підлягають самостійній кримінально-правовій оцінці за відповідними статтями КК України, які передбачають відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи.

Невиконання судового рішення є злочином з формального складом та вважається закінченим при невиконанні вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили – з моменту спливу строку відведеного на виконання відповідного судового акту, а при перешкодженні виконанню вироку, рішення, ухвали, постанови суду, що набрали законної сили – з моменту вчинення дії, що перешкоджають державному виконавцю або іншим особам, уповноваженим на виконання відповідного судового акту, виконати його.

Розглядаючи питання про момент закінчення складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 382 КК України, не можна залишити поза увагою питання про задекларовану в чинному КК України відмову від конструювання злочинів з адміністративною преюдицією, яка була притаманною КК України 1960 року. Справа в тому, що у чинному КК склалася ситуація, за якої адміністративної преюдиції нібито й немає, але передбачено ряд статей, які пов'язують настання кримінальної відповідальності якраз з попереднім притягненням особи до відповідальності адміністративної.

На підтвердження цієї позиції необхідно звернутися до ч. 1 ст. 382 КК. За своєю конструкцією аналізований склад злочину сконструйований як формальний та вважається закінченим: у випадку невиконання вироку, рішення, ухвали або постанови суду, що набрали законної сили – з моменту спливу встановленого в чинному законодавстві строку на виконання відповідного судового акту; у випадку перешкоджання виконанню – з моменту вчинення дій спрямованих на перешкодження виконанню відповідного судового акту. У той же

час, аналіз Закону України "Про виконавче провадження" ставить під сумнів однозначність цього висновку. Відповідно до ч. 1 ст. 89 цього Закону у разі невиконання без поважних причин у встановлений державним виконавцем строк рішення, що зобов'язує боржника виконати певні дії, та рішення про поновлення на роботі державний виконавець виносить постанову про накладення штрафу на боржника-фізичну особу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – н.м.д.г.); на посадових осіб – від двадцяти до сорока н.м.д.г.; на боржника-юридичну особу – від сорока до шістдесяти н.м.д.г., і встановлює новий строк виконання. Відповідно до ч. 2 цієї статті у разі повторного невиконання рішення боржником без поважних причин державний виконавець у тому ж порядку накладає на нього штраф у подвійному розмірі та звертається до правоохоронних органів з поданням (повідомленням) про притягнення боржника до кримінальної відповідальності відповідно до закону. Отже, у передбачених законодавством випадках за певною категорією справ (невиконання судового рішення, яке зобов'язує боржника вчинити певні дії, і рішення про поновлення на роботі) ст. 382 КК України є за своєю суттю складом з адміністративною преюдицією, а нормативно-правовим актом, який передбачає відповідальність за преюдиційне діяння є ст. 89 Закону України "Про виконавче провадження".

У зв'язку з цим виникає запитання, чому законодавець у редакції Закону України № 2677-VI від 4 листопада 2010 р. "Про виконавче провадження" у порівнянні з попередньою редакцією цього закону залишив адміністративну відповідальність лише за невиконання рішення, що зобов'язує боржника вчинити певні дії, та рішення про поновлення на роботі, а за невиконання інших вироків, рішень, ухвал або постанов суду, що набрали законної сили – адміністративну преюдицію виключив?

На нашу думку, склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 382 КК України, необхідно сконструювати не як злочин із формальним, а як злочин із матеріальним складом, а суспільно небезпечні наслідки сформулювати у вигляді заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, тобто запозичити одну з кваліфікуючих ознак, передбачених у ч. 2 ст. 364 КК України.

Як зазначається в науковій літературі, такою кваліфікуючою ознакою, передбаченою ч. 2 ст. 364 КК України, як істотна шкода

охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, слід вважати шкоду, яка в сто і більше разів перевищує н.м.д.г. При її обчисленні слід ураховувати як реальні збитки, так і упущену вигоду [5, с. 980 – 981, 987, 1035; 7, с. 981 – 982, 987, 1021].

На підставі проведеного аналізу об'єктивних ознак невиконання судового рішення можна зробити наступні висновки.

1) об'єктивна сторона аналізованого злочину полягає як в активних діях, так і в бездіяльності;

2) активні дії, які виступають способом невиконання судового рішення, можуть отримати самостійну кримінально-правову оцінку за наявності в них ознак самостійного складу злочину;

3) невиконання судового рішення є злочином з формальним складом. Водночас, невиконання судового рішення, яке зобов'язує боржника вчинити певні дії, і рішення про поновлення на роботі за своєю суттю є складом злочину з адміністративною преюдицією.

4) вважаємо за доцільне сформулювати склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 382 ККУ України, як злочин з матеріальним складом та передбачити указівку на настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб.

Використана література:

1. Архів Деснянського районного суду м. Чернігова. Справа № 1-387 за 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11097193>

2. Архів Монастирищенського районного суду Черкаської області. Справа № 1-16 за 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13830213>

3. Архів Овруцького районного суду Житомирської області. Справа № 1-275 за 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/11853259>

4. Архів Чернівецького районного суду Вінницької області. Справа № 1-8 за 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/13638945>

5. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / [Баулін Ю. В., Борисов В. І., Гавриш С. В. та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. - [3-е вид.]. - Х. : Одісей, 2007. - 1184 с.

6. Курс уголовного права. Общая часть. Учебник для вузов / [Под ред. Кузнецовой Н. Ф. и Тяжковой И. М.]. - М. : Изд-во ЗЕРЦАЛО, 1999. - Т. 1: Учение о преступлении. 1999. - 592 с.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Бойко А. М., Брич Л. П., Гришук В. К. та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. - [5-е вид.]. - К. : Юридична думка, 2008. - 1216 с.